

OSTROVICA I SKRADIN U MLETAČKO-UGARSKIM RATOVIMA ZA DALMACIJU (1409—1420)

Dubravko Lovrenović

Iako mala, utvrđenja Ostrovica i Skradin, smještena u Hrvatskoj i Dalmaciji — u neposrednoj blizini Zadra i Šibenika — privlačila su i do sada pažnju istoričara. Pogotovo se to odnosi na ona vremena u kojima je, sticajem određenih okolnosti, bila intenzivirana vojna aktivnost brojnih činilaca uključenih u borbu za posjed Dalmacije. Tada je geostrategijski položaj smještao Ostrovicu i Skradin u sam centar zbivanja. Jedan takav period čini vremenski raspon između 1409. i 1420. kada se u Dalmaciji vodio rat između Venecije i Ugarske. Događaji su tada, kao i više puta prije toga, ponovo pokazali sav značaj koji se u borbi suprotstavljenih strana pridavao posjedovanju Ostrovice i Skradina.

Ovaj period dalmatinske/hrvatske istorije obrađen je u literaturi relativno dobro, pa je i glavni tok zbivanja, vezanih za rat Venecije i Ugarske u Dalmaciji, uglavnom poznat. U jednom takvom — širem okviru — prikazani su i burni događaji koji su se preplitali oko Ostrovice i Skradina.¹ Slijedeći tu, uglavnom poznatu liniju — uz nešto novih podataka — pokušat ćemo, u cjelini zbivanja, ukazati na posebno mjesto ovih malih utvrđenja u jednom međunarodnom sukobu.

¹ O ovom ratu pisali su: Ljubčić, Š.: Poviestnička istraživanja o Hrvoji, velikom bosanskom vojvodi i spljetskom hercegu, Rad JAZU, 26, Zagreb, 1874; Smičiklas, T.: Poviest Hrvatske, MH, Zagreb, 1882; Radonić, J.: Der Grosswoivode von Bosnien Sandalj Hranić — Kosača, Archiv für Slawische Philologie, XIX, Berlin, 1897; Šišić, F.: Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350—1416), MH, Zagreb, 1902; Čorović, V.: Historija Bosne, I, Beograd, 1940; Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463, I, Napredak, Sarajevo, 1942; Jireček, K.: Istorija Srba, I, Naučna knjiga, Beograd, 1952; Istorija naroda Jugoslavije, I, Prosveta, Beograd, 1953; Novak, G.: Povijest Splita, I, Split, 1957; Ćirković, S.: Istorija bosanske srednjovekovne države, SKZ, Beograd, 1964; Šunjić, M.: Dalmacija u XV stoljeću, Svjetlost, Sarajevo, 1967; Grubišić, S.: Šibenik kroz stoljeća, Šibenik, 1974; Klaić, V.: Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća, III, MH, Zagreb, 1974; Cusin, F.: Il Confine Orientale d' Italia nella politica Europea del XIV e XV secolo, Lint, Trieste, 1977; Istorija srpskog naroda, II, SKZ, Beograd, 1982.

Neuspjeli pokušaj obnavljanja anžuvske vlasti u Hrvatskoj preko napuljskog kralja Ladislava početkom XV stoljeća, ponovo je doveo Bosnu na površinu dalmatinskih političkih zbivanja.^{1a} Svjestan da u Hrvatskoj i Dalmaciji ne može mnogo učiniti, nastojao je Ladislav nakon povlačenja krajem 1403. ojačati tamo položaj svojih pristalica, prije svih vojvode Hrvoja Vukčića, splitskog hercega i namjesnika u Ugarskoj, Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni, i vojvode Sandalja Hranića. Znajući da je Bosna posljednje uporište napuljske politike na Balkanu, Ladislav je bio široke ruke u darivanju posjeda bosanskoj vlasteli. Tako je zapravo koristio samo posljednje sredstvo kojim bi što čvršće vezao za sebe najutjecajnije ličnosti bosanskog političkog života, mada, posmatrana sa praktičnog stanovišta, njegova darivanja nisu imala gotovo nikakvog značaja. U nizu takvih ustupaka, potvrdio je Ladislav Napuljski 23. marta 1407. bosanskom vojvodi Sandalju Hraniću posjed Ostrovice i Skradina,^{1b} utvrđenja nadomak Zadra i Šibenika.

U sukobu koji je 1409. izbio u Dalmaciji između Ugarske i Venecije, ova utvrđenja smještena u neposrednom hrvatskom zaleđu dospjela su zbog svoje izuzetne strateške važnosti u centar pažnje obih zaraćenih strana, a preko njih i vojvoda Sandalj Hranić. Neuspjeh osvajanja Šibenika krajem 1409. i tokom 1410. usmjerio je sam po sebi akciju Venecije u drugom pravcu. Dobro obaviješteni o prilikama u Bosni, Mlečani su znali da je vojvoda Sandalj Hranić i pored formalnog ustupanja pred Sigismundom Luksemburškim u jesen 1410. i dalje ostao jedan od glavnih stubova opozicije ugarskoj politici.² Ovu okolnost oni su shvatili kao izuzetno povoljnu priliku da se dokopaju Sandaljevih posjeda u Hrvatskoj i Dalmaciji, Ostrovice i Skradina. Baš u oktobru 1410. kada je ostvareno novo pomirenje između Bosne i Sigismunda a Sandalj pristao da se Luksemburgovac kruniše bosanskom krunom,³ otvoreni su pregovori između njega i Mlečana o ustupanju Ostrovice.

U Veneciji se 20. oktobra 1410. raspravljalo o izvještaju zadarskih provizora koji su javljali da je kastrum Ostrovica smješten na takvom mjestu da Mlečani neće moći ništa učiniti ako padne u ruke ugarskog kralja ili njegovih sljedbenika, sugerišući da se poduzme sve kako bi ga zadobili za sebe, a ukoliko to ne bude moguće, da ostane pod Sandaljevom vlašću.⁴ Iz njihovog

^{1a} Pod Dalmacijom u ovo vrijeme se podrazumijeva Pomorje od Zrmanje do Neretve i otoci od Krka do Korčule. Foretić, V.: Otok Korčula u srednjem vijeku do godine 1420, Djela JAZU, Zagreb, 1940, 166.

^{1b} Rački, F.: Izvadci iz kralj. osrednjeg arhiva u Napulju za jugoslavensku poviest, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, VII, Zagreb, 1863, 5—71, 66—68; Rački, F.: Pokret na Slavenskom jugu koncem XIV i početkom XV stoljeća, Rad JAZU, IV—VI, Zagreb, 1868, 90; Ćirković, S.: Istorija bosanske srednjovjekovne države, SKZ, Beograd, 1964, 206 (dalje: Ćirković, S.: Istorija Bosne).

² Ćirković, S.: Istorija Bosne, 213

³ Isto, 213

⁴ »... Cum castrum Ostroviz, de quo fit mentio in literis provisorum nostrorum Jadre, sit domini Sandali, et in tali loco positum et situatum, quod nullo modo debemus velle, quod vadat ad manus regis Hungarie vel sequatium suorum, ymo facere omnes honestam experienciam, quod veniat ad manus nostri domini, et si hoc esse non potest, quod conservetur et remaneat in manibus Sandali ...« Ljubić, Š.: Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike, VI, Zagreb, 1878, 118 (dalje: Listine VI).

saopštenja vidljivo je da je kastelan Ostrovica na Sandaljevu zapovijed tražio pomoć u Zadru kako bi sačuvao kastrum, javljajući da bi ga u protivnom prepustio Mlečanima, ili nekom drugom.⁵ Razlozi za ovakav Sandaljev postupak ležali su u činjenici što je prema Sigismundovoj zamisli trebao udariti na Ostrovicu hrvatski ban Karlo Kurjaković,⁶ ali se uskoro pokazalo da su i Mlečani imali gotovo identične planove. Oni su ovu okolnost odmah pokušali iskoristiti da sami zaposjednu Ostrovicu, što najbolje pokazuje odgovor upućen iz Venecije zadarskim provizorima. Savjetovano im je da najprije pokušaju sklopiti sa kastelanom pogodbu i dobiti kastrum bez novčane naknade, a u slučaju da kastelan to ipak bude zahtijevao, odobreno je da mu za ustupanje kastruma mogu ponuditi »... ad partem ad partem usque ad quantitatem duorum millium usque tria millia ducatorum«.⁷ Posebno je naglašavano kako se ne smije dogoditi da kastrum padne u ruke ugarskog kralja ili njegovih podanika i sljedbenika (»... quod dictum castrum non vadat ad manus regis Hungarie vel subditorum aut sequatium suorum...«), već da ga nastoje zadobiti ili sačuvati za Sandalja. Na kraju, zapovijeđeno je da ne prekidaju pregovore ni u slučaju da kastelan zahtijeva više od 3000 dukata, te da svakodnevno »... particulariter et distincte...« izvještavaju u Veneciju kako bi se mogle poduzeti odgovarajuće mjere.⁸ Odluka je izglasana bez ijednog suzdržanog ili protivnog glasa, što već samo za sebe govori o značaju koji je u Veneciji pridavan čitavoj akciji.

Situacija se za Mlečane dalje izuzetno povoljno razvijala. To je potvrđivao i izvještaj što su ga u Veneciju uputili zadarski upravnici 20. oktobra 1410, o kojem se raspravljalo već 8. novembra. Oni su tada saopštavali da je kastelan Ostrovica na Sandaljevu zapovijed ponovo uputio drugog glasnika u Zadar Guidu Matafarisu koji je bio vrlo blizak sa bosanskim vojvodom. Kastelan se ovaj put pokazao spremnim predati Ostrovicu Mlečanima pod uvjetom da mu odjednom isplate novac, s obzirom na položaj njegovog gospodara i bojazan da bi mu kastrum mogao biti oduzet.⁹ Sudeći po ovome Ostrovica je tada bila ugrožena, što međutim nije onemogućilo dalje pregovore između kastelana i Guida Matafarisa koji je i sam četiri godine držao kastrum. Rasprava u Veneciji okončana je naposljetku zaključkom da se u ovim uvjetima za kastrum »... cum munitionibus in illo existentibus...« može isplatiti

⁵ Listine VI, 118; Radonić, J.: Der Grosswoivode, 380—466, 415.

⁶ Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463, I, Napredak, Sarajevo, 1942, 433; Radonić, J.: Der Grosswoivode, 415; Knežević, A.: Kratka povjest kralja bosanskih, II, Dubrovnik, 1886, 95 tvrdi da je napad na Ostrovicu bio i stvarno izveden.

⁷ Listine VI, 118—119; Radonić, J.: Der Grosswoivode, 415.

⁸ Listine VI, 118—119; Radonić, J.: Der Grosswoivode, 415.

⁹ »... castellanum Ostrovize de novo mississe unum alium suum nuntium Jadram ad dominum Guidonem de Matafariis, qui habet multam familiaritatem cum Sandali, ob preceptum, quod idem castellanus habet a dicto Sandali domino suo, et ipsum nuntium dixisse, quod dictus castellanus considerata conditione domini sui, et qualiter facta sua cedunt, timens ne castrum illud sibi auferatur aliunde, libenter exiret de eo; subiungens, quod si nostra dominatio vellet condescendere ad solvendum pretium congruum, nobis potius daret quam alicui alio.« Listine VI, 124; Radonić, J.: Der Grosswoivode, 415.

»... ad partem ad partem usque ad quantitatem ducatorum quinque millium«.¹⁰

Već 30. decembra 1410. Venecija je svoju diplomatsku akciju privodila kraju, jer je bilo riješeno da se u najkraćem roku pošalje u Zadar novac potreban za preuzimanje Ostrovice.¹¹ Gotovo istovremeno, 28. decembra 1410. Sandalj je »... in castro Cluz... in lytera sclavonica...« izdao dokument kojim je ozvaničio ustupanje Ostrovice i prava na Skradin Mlečanima za 5000 dukata.¹² To otkriva isprava od 13. aprila 1411, kojom je između zadarskog kneza Zaharija Trivisana i Sandaljevog zastupnika arhiđakona Teodora sklopljena u Zadru definitivna pogodba o cijeloj transakciji.¹²

Početkom 1411, u vrijeme ustupanja Ostrovice, odnosi između Sandalja i Venecije postali su srdačniji, mada su i dalje bili opterećeni pitanjem Kotora. Na njihovo poboljšanje ukazuje i Sandaljevo imenovanje mletačkim plemićem od 5. januara 1411.¹³ Dan kasnije, 6. januara, riješeno je da se isplati za Ostrovicu 5000 dukata i naglašavano kako je neophodno da se Mlečani učvrste u Dalmaciji, a da je Ostrovica koju su nedavno dobili od Sandalja ključ za posjedovanje Zadra i okoline.¹⁴ Čitav postupak oko isplate novca Sandalju brzo je napredovao, pa je već 10. januara 1411. bilo odlučeno da taj zadatak obavi Luka Truno. On je najprije trebao poći u Zadar gdje su se već nalazili kastelan Ostrovice i Sandaljev zastupnik arhiđakon Teodor, i zajedno s njima uputiti se u Novi da na sastanku sa Sandaljem obavi završni čin svoje misije.¹⁵ Mlečani su na ovaj način uspješno okončali važnu diplomatsku akciju, vješto se koristeći bosanskim političkim neprilikama i Sandaljevim neprijateljstvom prema Sigismundu. S druge strane, bosanski vojvoda lako se odrekao jedinih posjeda u Hrvatskoj i Dalmaciji, ograničivši od tada svoju aktivnost na prostor južno od Novog.¹⁶

Mletačko zaposjedanje Ostrovice uskoro je međutim poprimilo daleko šire razmjere nego je to u samom početku moglo izgledati, jer je u spor koji je

¹⁰ Listine VI, 125.

¹¹ Isto, 127.

¹² Isto, 147, pogrešno je upisan datum 28. decembar 1411; Klaić, V.: *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb, 1882, 243.

¹³ Isto, 147—149. Klaić, V.: *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća*, III, MH, Zagreb, 1974, 68 i Ćorović, V.: *Historija Bosne*, I, Beograd, 1940, 405 pogrešno zaključuju da je Ostrovica predata Mlečanima tek aprila 1411, a ne, kako je stvarno učinjeno, januara 1411. Upor. Hrabak, B.: *Venecija i Sandalj Hrančić u njegovom širenju po primorju počev od Herceg-Novog*, Boka, 11, Herceg-Nov, 1979, 199—225, 205, nap. 22

¹⁴ Listine VI, 127—128; Radonić, J.: *Der Grosswoivode*, 415

¹⁵ »... Quia satis notus est pro agendis, que agers habemus in partibus Dalmatie, est de necessitate pro bono status nostri, ut fortificemus nos in partibus illis; et nuper habuimus in manibus nostri dominii castrum Ostrovize a magnifico Sandali, prout lectum est in hoc consilio et declaratum, quod castrum est clavis Jadre et illarum partium circumstantium, et oporteret, ut recuperemus ad presens ducatos V mille...« Listine VI, 128; Šunjić, M.: *Dalmacija u XV stoljeću*, Svjetlost, Sarajevo, 1967, 53 (dalje: Šunjić, M.: *Dalmacija u XV stoljeću*)

¹⁶ Listine VI, 131—132; Radonić, J.: *Der Grosswoivode*, 415

¹⁷ *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, I, Napredak, Sarajevo, 1942, 433.

nastupio između Venecije i Ugarske bio uvučen i papa kao posrednik u njihovom međusobnom sukobu. Iz uputstva sačinjenog u Veneciji 10. februara 1411. poslanicima koji su polazili papi vidljivo je da se ugarsko-hrvatski kralj potužio rimskoj kuriji na Mlečane zbog zaposjedanja Ostrovice. Kao spretni diplomati, Mlečani su ovaj čin nastojali protumačiti u potpuno izmijenjenom svjetlu, prikazujući ga kao posljedicu njihove tobožnje brige za interese kršćanstva i bojazni da kastrum ne padne u ruke Turaka, s kojima se udružio Sandalj.¹⁷

Papino posredovanje u tom smislu očigledno nije urodilo plodom, jer je u septembru 1411. počeo ban Karlo Kurjaković sa novim snagama napadati na Ostrovicu, Vranu i Skradin. Osobito je kod Skradina došlo do žestokih okršaja u kojim je mletačka posada nekoliko puta provaljivala iz kastruma, ali je jednom takvom prilikom Karlo Kurjaković zauzeo Skradin.¹⁸ U Veneciji se 24. oktobra 1411. raspravljalo o ovom događaju o kojem su javljali knez i kapetan Zadra u pismu od 10. oktobra. Vidno zabrinuti, Mlečani nisu krili strah od eventualnih negativnih posljedica koje su iz ovoga mogle proisteći, konstatujući da se tako nešto moglo desiti jedino zbog neopreznosti Skradinjana koji su izišli napolje da se biju s neprijateljem »... que fuit eorum magna dementia«. ¹⁹ U situaciji koja je nalogala krajnji oprez u daljim postupcima, pisano je zadarskim upravnicima da odmah zapovjede svim mletačkim ljudima i podanicima na tom području da ne prihvataju bitku na otvorenom polju jer nisu toliko snažni, već da brane povjerena mjesta i tako ih sačuvaju.²⁰ Karlo Kurjaković bio je svjestan strateškog značaja Skradina, što ga je navelo da na neki način pokuša osigurati postignuti uspjeh. Zato je, prema vijestima koje su uputili u Veneciju pravnici Zadra, na povratku u Hrvatsku ostavio u susjednom Bribiru, župnom gradu Šubića, 200 ugarskih i 100 kninskih konjanika »... ad custodiam Barberii«. ²¹ Kao predstraža Skradina, Bribir je imao prvorazredan značaj za njegovo sigurno posjedovanje. To su osjećali i sami Mlečani, jer su uskoro po odlasku Karla Kurjakovića zadarski upravnici tražili u Veneciji odobrenje da udare na Bribir. Uz pozitivan odgovor, poručeno im je 8. novembra 1411. da budu oprezni, misleći na bezbjednost i sigurnost mletačkih posjeda i ljudi.²²

Druga polovina 1411. i prva polovina 1412. u mletačko-ugarskom sukobu protekle su u znaku pobjeda ugarskog oružja u sjevernoj Italiji. Ova ofanziva

¹⁷ Listine VI, 139—140; Šunjić, M.: Dalmacija u XV stoljeću, 53, nap. 64; Radonić, J.: Der Grosswoivode, 416

¹⁸ Klaić, V.: Povijest Hrvata, III, 71

¹⁹ Listine VI, 192

²⁰ »... scribimus et mandamus, qutenus subito recepto presenti nostro mandato, debeatis expresse mandare omnibus gentibus nostris existentibus ad custodiam locorum nostrorum deinde et similiter subditis nostris, quod, venientibus gentibus inimicorum ad loca predicta, nullo modo debeant exire ad scaramuziam nec ad prelium cum eis, considerato, quod non sunt ita potens nec tot, quod possent contra dictas gentes inimicas exire; sed debeatis eis stricte mandare, quod stare debeant ad defensionem locorum sibi commissorum, et illa viriliter defendere et conservare.« Isto, 192

²¹ Isto, 199

²² Isto, 199

uskoro se prenijela na Hrvatsku i koncentrisala oko važne Ostrovice. U proljeće 1412. tu je došlo do teških okršaja u kojima su Šubići zajedno sa Vlasima preoteli od Mlečana kastrum, pretrpivši pritom velike gubitke.²³ Pad Ostrovice ostao je zabilježen i u nekim mletačkim kronikama koje su ga detaljno opisale, tumačeći gubitak ove važne tvrđave navodnom izdajom.²⁴ U Veneciji se 10. aprila 1412. raspravljalo o izvještaju zadarskih upravnika koji su javljali o padu Ostrovice, što je ovdje ocijenjeno kao mletačka sramota i nepovoljna okolnost za tamošnje posjede («... quod non est sine infamia nostri dominii et incomodo locorum nostrorum deinde...».)²⁵ Sumnjalo se da je to bila posljedica slabe zaštite («... quod videmus procesisse propter malam custodiam, que fiebat...») i savjetovalo zadarskim upravnicima da nastoje povratiti tvrđavu, pri čemu su za mito onih koji bi im u tome pružili pomoć mogli potrošiti «... usque ad summam ducatorum triummillium et abinde infra».²⁶ Naposljetku, zaključeno je da stupe u pregovore ukoliko bi novcem ili nekim drugim sredstvom mogli doći u posjed kastruma i da brzo jave u Veneciju kako bi se poslao potrebni novac.²⁷ Pritom se mislilo prvenstveno na Šubiće, koji međutim nisu bili voljni ulaziti u takve kombinacije, držeći i dalje pod svojom vlašću Ostrovicu. Sigismund, koji je budno pratio događaje, potvrdio je Šubićima zauzvrat, poveljom od 22. juna 1412. sva imanja u distriktima Zadra, Šibenika, Ostrovice i župi Luci.²⁸

S druge strane, Mlečani su unatoč gubicima koje su doživjeli, prelazili postepeno iz defanzive u ofanzivu, zauzevši oktobra 1412. Šibenik, kada je ponovo aktualizirano i pitanje Skradina. U devetoj tački mirovnog ugovora sklopljenog između Venecije i Šibenika 30. oktobra 1412. nalazila se i posebna odredba kojom su Šibenčani pokušali da regulišu svoje buduće odnose sa Skradinom. Oni su insistirali da ovo mjesto sa svim posjedima, rijekom i mlinovima pripadne njima, te da Mlečani za stalno ne mogu u Skradinu ili njegovom distriktu graditi utvrđenje. Znajući da bi za ispunjenje ovih uvjeta najprije trebalo preoteti Skradin, Mlečani su spretno izbjegli konkretan odgovor uz sasvim neodređenu formulaciju, da Šibenčani čija se imanja nalaze u Skradinu ili drugdje, mogu i dalje uživati svoje posjede.²⁹ Vjerovatno su i u narednom periodu Ostrovica i Skradin predstavljali potencijalnu opasnost za Šibenčane, što na određen način pokazuje odgovor dat u Veneciji 30. decembra 1412. u pogledu nekoliko njihovih zahtjeva. Ovaj put Šibenčani su pokušali pitanje Skradina riješiti na drugi način, nastojeći zainteresirati Mlečane da ga utvrde, dokazujući da bi se u tom slučaju postigli povoljniji

²³ Klaić, V.: Povijest Hrvata, III, 72

²⁴ Šunjić, M.: Dalmacija u XV stoljeću, 54

²⁵ Listine VI, 239

²⁶ Isto, 240

²⁷ »Et si haberent modum, dictum castrum per viam pecunie vel per aliam viam posse recuperare et habere, tunc sequantur ad tractatum, et nobis presto scribant, in quibus terminis erunt, ut de pecunia mittenda possimus providere, prout erit necessarium.« Isto, 240

²⁸ Klaić, V.: Povijest Hrvata, III, 73; Fessler, I.: Geschichte von Ungarn, II, Leipzig, 1869, 313, nap. 1

²⁹ Listine VI, 291

uvjeti za napade na Ostrovicu i Ivaniša Nelipčića koji im je do tada zadao mnoge nevolje, kao i za lakšu odbranu Šibenika, Vrane i Zadra. Kako je utvrđivanje Skradina sa mletačke strane najprije podrazumijevalo njegovo ponovno zaposjedanje, dat je odgovor da se ništa sigurno i određeno ne može kazati, uz obećanje da će se u povoljnijim prilikama razmotriti ovaj prijedlog.³⁰ U međuvremenu, Mlečani su početkom novembra 1412. pitanje Ostrovice nastojali riješiti preko celjskog grofa Hermana, koji je nešto ranije ponudio posredništvo u sukobu Venecije i Ugarske.³¹

Sredinom 1413, u vrijeme kada je već bilo sklopljeno primirje, a Ivaniš Nelipčić opasno ugrozio Šibenik i njegov distrikt, u Veneciji se pretpostavljalo da bi pitanje Ostrovice i Skradina ponovo moglo opteretiti odnose sa Ugarskom. Ovdje se 2. juna 1413. raspravljalo o načinu na koji bi se neutralisao Nelipčić, pa je između ostalog bilo određeno da se po ovom poslu uputi na pregovore sa Sigismundovim predstavnikom u Dalmaciju zadarski kapetan Egidio Mauroceno. Predviđalo se da bi moglo doći do spora oko Skradina i određenih sela koja su pripadala Ostrovici a ugarski kralj ih dao Nelipčiću; zato je Maurocenu zapovijeđeno da u tom slučaju insistira na poštivanju primirja, odnosno odredbi da svaka strana zadrži posjede koje je imala prilikom njegovog zaključenja.³² U to vrijeme, zona sukobljavanja u Dalmaciji i Hrvatskoj ustalila se na području između Ostrovice i Skradina. Ugrožene su bile oblasti Zadra i Vrane, o čemu je zadarski knez javljao u Veneciju 23. juna 1413. Tamo je već 7. jula bilo formulirano uputstvo zadarskom knezu da u slučaju napada iz Ostrovice protestuje, a nakon toga, ukoliko bude smatrao mogućim, izvrši protivnapad, imajući uvijek na umu sačuvanje Zadra i sigurnost mletačkih ljudi.³³ I u narednom periodu Ostrovica je ostala centar iz kojeg su sa hrvatske strane poduzimane akcije protiv Mlečana. Krajem godine bio je ugrožen Šibenik, čije poslanstvo je u opširnoj instrukciji iznosilo u Veneciji nevolje koje su u to vrijeme zadesile grad. Iz odgovora formulisanog 3. novembra 1413. vidljivo je da su Šibenčani bili izloženi svakodnevnim nasiljima koja su činili ljudi kneza Ivaniša, zatim oni iz Ostrovice i Knina, kao i banovi podložnici. To je, prema njihovim riječima, stvorilo stanje u kojem se nisu mogli normalno odvijati poslovi, pa je zahtijevano od Mlečana da u cilju sprečavanja napada interveniraju kod ugarskog kralja. Mletački odgovor da će se odmah uputiti poslanik sa potrebnom instrukcijom jasno pokazuje da se pitanje intervencije nametalo kao prvorazredan zadatak.³⁴ Ako

³⁰ Ljubić, Š.: Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike, VII, Zagreb, 1882, 46—47 (dalje: Listine VII)

³¹ Isto, 4

³² »... Et quia dominus rex dicit similiter, alias differentias ortas esse occasione Scardone et certarum villarum Ostrevize, quas dicit eidem obbedientiam dedisse, terminavimus similiter, quod dictus ser Egidius esse debeat cum illo, qui mittetur nomine regis ad videndum et concordandum differentias predictas, ut forma treugue observetur, in qua treugua continetur, quod ambe partes tenere et possidere debeant totum quicquid tenebant et possidebant tempore conclusionis treugarum ...« Isto, 121—122

³³ Isto, 125; Šunjić, M.: Dalmacija u XV stoljeću, 78.

³⁴ Isto, 133

je suditi po šibenskom zahtjevu u pogledu pojačanja od 100 pješaka koji je kao i prvi pozitivno riješen uz obećanje da će šibenskom knezu biti upućeno još i 300 dukata, onda je pritisak na grad u to vrijeme dostigao i šire razmjere. Osim toga tražili su Šibenčani i pomoć u ljudstvu iz Zadra, a Mlečani su ih uvjeravali da će tamošnjim upravnicima zapovjediti da, kad god nađu za shodno, pomognu šibenskog kneza sa onoliko vojnika koliko budu u mogućnosti uputiti za sačuvanje Šibenika.³⁵ Grad je bio ugrožen i u narednom periodu, a Šibenčani ponavljali u Veneciji žalbe zbog neprilika i šteta prouzrokovanih napadima iz Skradina, pri čemu su Mlečani kao i ranije na riječima pokazivali spremnost da otklone ove smetnje.³⁶ S obzirom na sve okolnosti, Mlečanima se kao prvorazredan problem nametalo pitanje sigurnosti Zadra, a on se uspješno mogao riješiti samo u slučaju posjedovanja Ostrovice. Zato je i poslaniku koji je polazio na mirovne pregovore sa Sigismundovim predstavnikom u Feraru dato uputstvo 29. oktobra 1414. da nastoji privoliti kralja da im pored Trogira prepusti i Ostrovicu.³⁷

Dalji razvoj događaja pokazuje da ni papino posredovanje ni direktni mirovni pregovori nisu otklonili sporna pitanja, među kojima ni pitanje Ostrovice. Takva situacija primorala je Mlečane da iznalaze nove puteve kojim bi zadobili kastrum. Očigledno je na tom zadatku bio angažovan šibenski knez jer je u Veneciji 11. juna 1415. bilo zaključeno da privremeno obustavi pregovore oko zadobijanja Ostrovice zbog primirja koje je postojalo između Venecije i Ugarske uz napomenu da uvijek pregovara preko poslanika, a ne pismeno. Mada su se Mlečani pozivali na primirje, stvarni razlozi za ovaj oprez ležali su u sve prisutnijoj turskoj opasnosti, kojoj je tada pored Trogira i Splita, mogla biti izložena i Ostrovica.³⁸

U okolnostima u kojim je nesigurno primirje između Ugarske i Venecije bilo neprestano ugroženo, Ostrovica je za obje strane i dalje zadržala prvorazredan značaj. U ljeto 1417. Šibenčani su nastojali prikazati Veneciji opasnost kojoj bi po isteku primirja mogao biti izložen grad, u slučaju da hrvatski ban i zagrebački biskup okupe u Kninu i Ostrovici snage za napad.³⁹ Neprestana uznemiravanja i apeli za pomoć koji su stizali iz Dalmacije primorali su Mlečane da u martu 1418. neposredno prije isteka primirja sa Ugarskom, ožive nastojanja na pridobijanju Ostrovice.

Uputstvo sačinjeno u Veneciji 6. marta 1418. poslanicima koji su polazili u Konstancu na mirovne pregovore sa Sigismundom na svoj način svjedoči o poraslom značaju koji su Mlečani pridavali zaposjedanju Ostrovice, jer su radije pristajali da ugarsko-hrvatskom kralju prepuste Feltre i Cividale nego ovo malo utvrđenje u Hrvatskoj.⁴⁰ Nastojeći pod svaku cijenu izbjeći obnavljanje sukoba i sklopiti definitivni mir, Mlečani su bili spremni ponuditi

³⁵ Isto, 133

³⁶ Isto, 150

³⁷ Isto, 163—186. Uputstvo sličnog sadržaja izdali su Mlečani 10. decembra 1413. i poslaniku koji je išao papi kao posredniku u sukobu Ugarske i Venecije. Isto, 139—146

³⁸ Isto, 206; Novak, G.: Povijest Splita, I, Split, 1957, 242

³⁹ Isto, 237

⁴⁰ Isto, 246

Sigismundu do 200 000 dukata za nesmetano uživanje posjeda koje su tada držali u Dalmaciji, s tim da dobiju još Trogir i Ostrovicu. Svjesni međutim značaja koji je i druga strana pridavala posjedovanju Trogira i Ostrovice predvidjeli su i takvu mogućnost da ih Sigismund zadrži, ali u tom slučaju za mirovnu pogodbu nisu bili voljni platiti više od 150 000 dukata.⁴¹ Znajući za Sigismundov nepopustljivi stav kada se radilo o Dalmaciji, Mlečani su pretpostavljali da će odbiti ove prijedloge. Zato su kao jednu od mogućnosti nudili da se sklopi primirje na 25 do 30 godina ili više pod uvjetom da kralju isplate u vidu pozajmice 150 000 dukata za posjede koje su tada držali, s tim da dobiju još i Ostrovicu. Po isteku primirja Sigismund bi Mlečanima vratio novac, a oni njemu Ostrovicu, zadržavši svoje posjede u onim granicama u kojima su se tada nalazili. Ukoliko Sigismund i ne bi vratio novac, primirje bi važilo sve dok to ne učini.⁴²

Kasniji događaji su pokazali da Sigismund nije mnogo mario za mletačke prijedloge, jer se u Veneciji 26. aprila 1418. ponovo razmišljalo o zadobijanju Ostrovice. Bilo je planirano da se na ovom zadatku angažuju zaderski upravnici, kojima je zapovjedbno da pregovorima nastoje doći u posjed kastruma, ne poduzimajući dalje na tom području ništa, osim u slučaju da budu ugroženi mletački podanici.⁴³

Dok su ovako na jednoj strani Mlečani grozničavo pokušavali zadobiti Ostrovicu, odnosi sa Skradinjanima sređeni su bez većih napora. Inicijativa je došla od samih Skradinjana koji su uputili poslanstvo šibenskom knezu Benediktu Kapelu s molbom da normalizuju odnose bez obzira što je primirje isteklo.⁴⁴ Šibenski knez postupio je u ovoj situaciji vrlo taktično i obazrivo, saopštavajući u odgovoru od 22. aprila 1418. da će slobodno i bez zapreka moći obavljati trgovačke poslove u Šibeniku i njegovom distriktu kao da će uvijek trajati mir, pod uvjetom da i oni slično postupaju s mletačkim podanicima, ali da će, ako vlada ponovo izda zapovijed za rat, to uvijek biti spreman izvršavati.⁴⁵

⁴¹ Isto, 252

⁴² »... quod si sua dominatio assentiret velle condescendere ad treugas per annos XXV usque triginta vel ab inde supra, et haberet a dicto domino rege Ostrovizam, mutuaret dicto domino regi pro terris et locis ac insulis, quas et que habemus et Ostroviza nobis consignandis duc. centum et quinquaginta millium cum conditione, quod si in capite dictorum vigintiquinque vel triginta annorum restitueret dictos denarios nostro dominio, tenemur eidem restituere Ostrovizam, et retinere illas terras, loca et insulas, quas et que habemus ad presens, et quod partes remaneant in illis terminis, in quibus ad presens sunt. Et si non restitueret pecuniam predictam, treugue remanerent firme, quousque solverit dictam pecuniam ...« Isto, 253

⁴³ Isto, 261

⁴⁴ Isto, 259—260

⁴⁵ »... dantes et conferentes eisdem per presentes liberum et merum saluumconductum omnibus subiectis civitati et loco predicto possendi venire Sibenicum eiusque districtum cum eorum mercantiis, bonis et rebus ad vendendum et emendum, ibique standi, morandi et habitandi, indeque discendendi pro eorum libitu voluntatis, omni impedimento et molestia cessantibus, prout et sancta, bona et optima pax foret, dummodo versa vice nostros sic tractarent et simili modo;

Ostrovica i Skradin od tog vremena postepeno gube svoju važnost u mletačko-ugarskom sukobu u Dalmaciji, jer se težište politike obih država počelo još ranije prenositi južnije na područje Splita, Trogira i ostrva Brača, Hvara i Korčule. Pogotovo se to odrazilo u drugom mletačko-ugarskom ratu u Dalmaciji (1418—1420), kada se mletačka ofanziva koncentrisala na Split i Trogir.

Riassunto

Ostrovizza e Scardona nelle guerre veneto-ungheresi per Dalmazia (1409—1420)

Dubravko Lovrenović

In una guerra come quella tra Venezia e Ungheria dal 1409. fino al 1420. in Dalmazia, in una guerra che si svolgeva su un territorio relativamente vasto ma con forze piuttosto limitate, le roccheforti quali Ostrovizza e Scardona avevano naturalmente particolare importanza per ambedue le parti. E ciò è vero tanto più in quanto l'attacco ungarico a Venezia mirava anzitutto ai suoi territori nell' Italia Setentrionale, che divennero i campi dove si svolgevano le battaglie decisive. Così, da un punto di vista meramente militare, la guerra in Dalmazia passò in secondo piano. Ma proprio per ciò, crebbe l'importanza delle roccheforti più piccole che si trovavano nei punti strategici e che rendevano possibile il pieno controllo su vasti territori. Da questo punto di vista, Ostrovizza e Scardona offrivano vantaggi di gran lunga superiori rispetto a quelli delle altre città. Ne danno la miglior testimonianza i ripetuti tentativi di ambedue le parti di conquistare queste città ad ogni costo, nonostante grosse perdite umane e materiali. Contemporaneamente, lo scontro tra Venezia ed Ungheria intorno Ostrovizza e Scardona mise in rilievo il ruolo di alcuni magnati croati e bosniaci, il cui atteggiamento influi in modo decisivo sul corso degli avvenimenti in quel periodo.

salvo tamen si serenissimum ducale dominium nostrum mandatum faciendi guerram nobis transmitteret, nam semper obediemus eiusdem mandatis . . . » Isto, 260; Fejer, G.: *Codex diplomaticus Hungarie ecclesiasticus ac civilis*, X/VI, Budae, 1844, 172; Klaić, V.: *Povijest Hrvata*, III, 109

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3
Časopis izlazi jednom godišnje
Narudžbe šaljite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1
Cijena ovog broja iznosi 3000 din.
Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1987.